

Славко Гордић

О ВИДОВИМА ТЕМАТИЗАЦИЈЕ ИНДИВИДУАЛНОГ И КОЛЕКТИВНОГ ИЗГНАНИЧКОГ УСУДА У ПОЕЗИЈИ МИЛОША КОРДИЋА

Негде крајем јула, у истом дану, поштар ми донесе *Српско коло* (бр. 54), лист Савеза Срба из региона, и песничку књигу *Гдје сунце ђочиње* (2020) Милоша Кордића. Убрзо ми се учинило како су поменуте новине и песничка збирка од седамдесетак страница слика у малом главних тема, токова и вртлога нашег општег живота. Па и књижевног.

За политичку историју, поред толиких трагова овог времена у овом броју *Српског кола*, вероватно је најважнији попис осамдесет осам завичајних и избегличких удружења која су осудила учешће Бориса Милошевића на прослави *Олује* у Книну.

А за књижевну историју, макар у детаљима који не промичу *Лексикону ђисаца српске књижевности* (који настаје у Матици српској), могу бити од значаја два прилога Милоша Кордића у овом броју *Српског кола*. Први је одломак из његове књиге записа и сећања *Било једном на Банији*, у којој је спасен од заборава неповратно изгубљен завичај с пописима и описима његових негдашњих житеља, њихових презимена, имена и надимака, те микротопонима, па флоре и фауне, уз речник с „више од четири хиљаде непознатих, мање познатих и заборављених старих ријечи и израза банијских“. Други прилог је подужи некролог Драгану Колунџији, „скрханом корона вирусом“, песнику који је сав био поезија, „саздана од најситнијих детаља и мрва живота“, присном пријатељу с којим је Кордић и просневао и видео и Козару и Косово, а чији лик и дело сад, уз властита запажања, дочарава и два реченицама Милована Данојлића: „Прошао је кроз век и свет сав задихан, ужурбан, рањив, занесен, очаран лепотом која се понекад, кроз понеку реч, даје наслутити. Уз љубав према природи и завичајном тлу, носио је у души, као тамно завештање, и неку недоречену патњу.“

А песничка књига *Гдје сунце ђочиње*? Три насловне речи читамо и на самом њеном крају, у последњем стиху последње песме, с визијом јахача са сабљама који ће пролазити „...све док не јења / звук копита што није тамо гдје сунце почиње“. У деветом стиху исте песме („Уз топот у даљини“) налазимо и синтагму „вјетром вијани“, која поодавно, све до наслова најновије књиге Анђелка Анушића, симболички именује историјски фатум српског народа у Хрватској. Кад сам прошле године, за научно-књижевни скуп у САНУ, писао оглед „Поетичка усмерења српског песништва на размеђу XX и XXI века“, поменуо сам, дакако, и Кордића и Анушића, посебно у контексту натпоетичке теме *занай изјанансџива*, који су изучили и изучавају многи српски песници.

Као, наравно, и прозаисти, попут Славице Гароње, чија се књига прозе *Повраћак у Аркадију* (2014), по Душку Бабићу, „условно може означити као роман“.

Проза, по правилу, лакше од поезије трпи наносе документарно-фактографске дословности. Док се у песми тек „...однекуд јави / гугутка и мој глас у њој“, и то пре у афективно-измаштаном неголи дескриптивном значењу, дотле у поменутој књизи сећања истог аутора, у особеној „енциклопедистици“ детињства и завичаја, читамо овакав орнитолошки извештај, у стилском знаку асиндетске кумулације: „Пећина и њен јарак окренути су ка југу, па су се ту могле и видјети и чути (пратио сам их у већ одраслијим годинама, кад сам нешто и знао о њима): кукавица, грлица, препелица, шумска сова, кобац, јастреб кокошар, крешталица (креја), сврака, сива врана, велика сјеница, зелена жуна, шарени дјетлић, царић, ћубаста шева, црноглава грмуша, црвендаћ, пољски врабац, обична зеба, црни кос, дрозд пјевач, мали славуј итд.“

Знацима стварности – завичајне, дечачке и оне потоње, ратне и изгнаничке – обилују, наравно, и песме у збирци *Гдје сунце ђочиње*. Али, као да Кордић, за љубав једном поетичком парадоксу, чешће и с више стваралачке посвећености говори о поетски транспонованом сећању „на рубу сна“, или о „плетењу сјенки“ и додира фантастичког и веристичког виђења, него о првотном, идиличном, и потоњем, трауматичном, ходу овим светом биографског ја. Штавише, чини се да – на плану кључних креативних аспирација овог песника – над опсесијом личног и националног удеса претеже оријентација на опште, свевремене и архетипске слике и прозрења о ратовима, изгонима и избеглиштвима, дакле о фамозном враћању истог. Отуд и у доживљају света лирског субјекта онолика праисторијска и историјска прасећања и сећања на у бити неизмјењив усуд човеков од времена пећинских цртежа до данашњег дана. Као да су сливене у једну и јединствену недељиву целину наше судбине са судбинама човека Месопотамије, Феникије, Хеладе, Рима и Византије. Поготово оног у новијим временима.

Биће да се управо врстом и мером те *универзалности* у поимању човека и историје Милош Кордић издваја међу својом песничком браћом по изгнаничкој несаници. Зачудо, у мотивици и сликовности његових песама – и кад им је инспиративно-тематски корен у скорашњим нашим страдањима, макар их човек који пева после рата маскирао ониричко-фантастичким снохватицама – неупоредиво је више *свејских* него *наших* имена и адреса! Бар на четрдесет места блесне у овим песмама митолошка, историјска, географска, научна, књижевна, ликовна и музичка реминисценција на тзв. велики свет, док ово поднебље, историјско, земљописно и духовно, провирује само кроз помен Винче, Вучедола, Неродимља, Лепенца, Малог Радојице, Стевана Мокрањца, Милорада Павића и, дакако, Јасеновца и Јаукова, „језера из пјесниковог сна“. Такво, „глобалистичко“ рачунање времена као да назиремо већ од прве па до претпоследње песме: у првој („С капљом црне крви за паука“) срећемо Фукоа и фусноту с подсећањем како је овај француски физичар 1850. године „са изузетном прецизношћу измјерио брзину свјетлости“, док у претпоследњој, апокалиптичкој („Божур, божури“), сновидимо „свијет без свјетлости“ и „крај свијета“.

А можда би се ипак у другом читању испоставило да у једначини дом и свет претеже први члан! И да је свет тек „објективни корелатив“ доживљају дома, све даље. Тако у песми „Византијски мотив“, где се нижу имена и слике Византије, Аја Софије,

Константинопоља, Рима и Мезије, два почетна стиха гласе: „Има већ година и година како ме прогони / жеља да напишем историју свог избеглиштва.“ И тренуци путописне лирике („Мон Сен-Мишел“ и „Берлин, у касну јесен 1975. године“), и кад им песнички субјект прибегне конвенцији тзв. лирике маске или улоге, имају за подтекст конкретну избегличку судбу. Да и не помињемо оне изричите мотивске појединости са књижевним јунаком у београдској зими, на улици или у маркету, где и кад – на веристичком рубу измаштане приче о путницима који „...могу / да буду хиљаду километара и одавде и оданде / заувјек прогнани“ – искрсне недвосмислен приказ, без вишка значења: „Затим је госпођа / препознала у мени избеглицу...“ Најчешћи, а можда и песнички најделотворнији вид тематизације индивидуалног и колективног изгнаничког усуда пребива у самој атмосфери ових песама, елегичној и носталгично-сневалачкој, у оним посвудашњим евокативним проблесцима времена и простора „бившег живота“, „бивших предјела“, „наше напуштене куће“ и „упола спаљених кућа“, као и у детињим чулима сачуваних „црвених бобица глога“ и „смежураних зрна дивљег грожђа“, те и оним, сад већ дечачким, сновима о „милионима година“ приписаних пореклу и непромењеном облику камена и гуштера на камену.

Вишеслојан и сложен говор Кордићеве поезије читаоца и радује и изненађује и збуњује. Понекад у две суседне песме блесну две толико различите песничке слике, попут прозачног тренутка „кад јануар дуне у свој рог“ и оног септембарског, вишеструко зачудног, на наредној страници: „Нечији многоглави пас лоче ужеглу крв грома / под кестеном“. Или су, најпосле и најпре, песници оно давно посведочено чуђење у свету – у који „долазе и питају, описују / ријечи тишине“, како то већ стоји у Кордићевој уистину тешко проходној песми „Прометеј“.

Ваљало би читати и друге Кордићеве песничке књиге – од којих сам давно кратким записом поздравио само *Сан о Борхесу* (1998) – али и његове песме за децу, „приче и приповијетке“, роман *Даждевњак* (2014) и на почетку забелешке поменуто књигу о Банији и непоменути „азбучник“ о Комоговини, песниковом родном месту. Од Иванићеве белешке о Кордићу у *Књижевности Српске крајине* (1998) прошло је доста љутог и кошмарног времена и угледало света десетак нових књига нашег песника. Иванић је, међутим, већ тада не само поуздан него, рекли бисмо, и видовит у сагледавању поетско-поетичког трага Кордићеве путање до „самог врха онога што је најбоље у пјесништву крајишких Срба и тек треба да буде прочитано у корпусу српске књижевности“. Кордић је ту и тада виђен као песник чија се реч „градила поступно, од идентификације свијета/завичаја или културних мотива ка затвореном говору који именовањем познатог истовремено прецизно гради засебну, пјесничку стварност“. Песник се често враћао усуду свог народа и свога краја, најпре као „свједок ужаса“, а потом „као пророк народа осуђеног да буде без станишта“. Посебно је тачан, поготово у овом часу, Иванићев увид о „пресељавању“ песникове саживљености са завичајним простором у мит и симбол и њеним „пресијецањем сликама урбаних изазова савремености“.

Октобар 2020.